דברי אמת — וישלח

במדרש ויזרח לו השמש היתה מרפאת באבינו יעקב ומלהטת בעשו ואלופיו והוא סימן לבניו כו'. והוא תמוה מאין לו כי משמע שמפרש בזה הפסוק. ונבאר קודם כל הענין תפלת יעקב ואח"כ מה שצריך דהנה י"ל כי הלא התורה הוא שייך בכל זמן ובכל אדם בפ"ע כי הוא עולם קטן ראוי להמצא בו ג"כ כל התורה. ועוד גם בפשוטו לשון כפול מיד אחי מיד עשו בפי' רש"י מיד שני מיותר וגם בא בידו טוב לבאר כפשוטו. דהנה איתא ברז"ל שאמרו שם ועבר ליעקב אבינו שעשו אחיו הוא רע ואויב ובניו יהי' אויבים ושונאים לישראל והוא סימן לבניו כפי מה שיתנהג עמו דהנה יעקב הי' מתיירא מעשו וגם הי' מתיירא שלא יהרוג הוא את אחרים ולזה צריך חסד על אחרים וגם פחד וגבורה שינצל ממנו ויתגבר עליו ועוד הי' מתיירא אם ישלים עמו שלא יקרבהו יותר מדאי וילמוד ממעשיו חלילה והנה בכל אדם ידוע כי השני יצרים הם כנגד יעקב ועשו ויש יצה"ר המסית לחטא ויש המלמד לאדם לעשות מצות ומטעה אותו שהם עבירות חמורות באמת וזה ח"ו אפשר גם לצדיק להכשיל ר"ל. (ועוד צריך שלא יבטל מן האדם מכלוכל שיהי' יכול לעשות עניני עוה"ז וכיוצא בזה כמו אל תהי' צדיק הרבה למה תשומם) שמעורר אותו להתקוטט לדבר מצוה ולהוכיח ברבים צבייש וכיוצא בזה. ובזה נבא לידי ביאור הפשוטה. וגם הרמז. ויאמר אלקי אבי אברהם כיון להמשיך מדת חסד שלא יהרוג אחרים ואלקי אבי יצחק להפיל פחד על שונאיו ויתגבר עליהם שלא יהרגו אותו. ה' האומר אלי כו' להיות ה' עמו שלא ילמוד ממעשיו להיות דבוק בה' (ובכל אדם להמשיך אהבה ויראה ולפאר ליוצרינו וגם לקיים תרי"ג מצות התלוים בשם הוי' ב"ה). קטונתי כו' דיש לפעמים הגם שהקב"ה חפץ חסד [אעפ"כ] אינו עושה כ"ב [חסד] לאדם [כדי] שלא יתגאה [כ"א] להיות שפל בעיניו כמו שאוהב ית' האמת. אך על זה מועיל תפלה כי הקב"ה הכל יכול להרבות חסד ויזכיר לאדם האמת שפלותו. ומכ"ש לאדם שיודע ומתנהג כמו שאיתא בחו"ה כשבא טובה לאדם יצטער א' שעדיין לא פרע לה' על א' מני אלף טובות של עבר ומכ"ש עתה צריך לעבוד יותר גם בעד הטובה הזאת ועוד אולי הוא ח"ו בעד שום מצוה כמו משלם לשונאיו כו' וזה אמר קטונתי הייתי קטן בעיני מכל החסדים שעשית לי הרבה ומכל האמת שידעתי האמת חסרוני ושפלותי זה הי' סייעתא דשמיא ונחשב לי לטובה גדולה ע"י זה הייתי קטן בעיני כי במקלי עברתי כו' פשוט על החסדים ולפירוש השני קאי על כל אדם כדאיתא ומקלו יגיד לו פירשו רז"ל מיקל לו יגיד לו וזה כי במקלי עברתי את הירדן הזה כי ירדן מרומז בקדושה עליונה יורד ן' הוא התפשטות אור התשובה המרומז בנו"ן כי נו"ן שערי בינה ובינה [הוא] תשובה כמו שכתיב ובלבבו יבין ושב כו' וזה במקלי ע"י שהייתי מיקל לי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות כי מצות הם תולדותיהם של צדיקים ופשוט העושה מצוה א' קונה לו סניגור ופרקליט א' ויש מצות עשה שהוא מאהבה ויש מצד יראה וזה לשני מחנות. הצילני נא מיד אחי פי' שלא יתקרב אלי יותר מדאי כנ"ל מיד עשו שלא יהרוג אותי כדרך עשו וכו'. ולפי הרמז כנ"ל מיד אחי שמראה היצה"ר שהוא אח ומסית למצות וכוונתו לחטא כנ"ל ע"ז מפרש כי ירא אנכי כו' פן יבא והכני אם על בנים שיסית לתשובה ומ"ט תשובה נקרא אם שמוליד תולדותיהם של צדיקים שעיקר הם מ"ט גם שמשפרת את האדם ומעשה אותו כקטן שנולד. על בנים בזה גופא ינה כנ"ל. ואתה אמרת היטב אטיב עמך פי' שאסייע אותך על טובות שהם טובות בעיני ה' ולא טובות שבאמת הם רעות. ושמתי את זרעך כחול הים כמו חול הוא חומה לים שלא יעבור כן המ"ט הם מגינים מן האומות שמרומזים בגלי הים וזה אשר לא יספר מרוב לא יצטרכו המצות לזקק אותן כי יש בני אדם שעושים מצות שהם אינם כ"כ ברורים לשמים אך איש את רעהו יעזורו אם יש לו אהבה לצדיקים ואינו שונא אותם מעלים במצותם הברורים אותם המצות כי מצא מין את מינו וניעור וכאן אומר אשר לא יספר מרוב לשון גדולה וחשוב ויספר פירושו לשון אור וספירה כדאיתא בזוהר על השמים מספרים: וילן שם בלילה ההוא כו'. דהנה כתיב הקול קול יעקב ידוע מאמרם ז"ל בזמן שקול יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו י"ל שהוכיחו מלשון כפול ע"כ קול קול קאי על תורה ותפלה וזה בב"כ וב"מ והפירוש הקול קול יעקב והידים ואם לאו ידי עשו והנה ודאי יעקב הי' סימן לבניו ודאי תפלה לבד מועיל לנגד עשו והמנחה היה להיות סימן לאשר אין להם לא

תורה ולא תפלה כלל יועיל מנחה וזה מן הבא בידו פי' בשביל הבא בידו של עשו שאין להם לא קול תורה ולא קול תפלה אעפ"כ יועיל מנחה אם יש להם כמו יעקב. והנה כתיב באדום לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו. וזה הוא דכתיב ואתן אדם תחתיך א"ת אדם אנא אדום וכתיב אם רעב שונאיך כו' כי גחלים אתה חותה על ראשו. וכמו שאיתא בשעיר יוה"כ וזה לחמך שנתן לך מישראל ישימו מזור להם תחתיך מה שהי' ראוי להיות לך הבריאות. וזה דווקא לבני אדם שאין תבונה בו משא"כ לאשר תבונה בו כנ"ל שיש לו קול תורה או תפלה אין צריך ליתן לו. והנה ויזרח לו השמש לו מיותר לזה פי' ליעקב היתה לו להנאתו ולטובתו לרפואה ומלהטת בעשו ואלופיו דהנה כתיב יראוך עם שמש ופי' רז"ל על תפלה. כי המקבל בהית לאסתכולי בהמשפיע וידוע כי יראה היא בושה כמו שאמרו רז"ל על בעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה וזה יראוך עם שמש שתיכף תבא השפעה מלמעלה כמו השמש המאיר ומשפיע אור וכן יעקב ויזרח לו השמש ונתרפא כי גם צלעתו היה מעשו משר שלו ונתרפא. והוא סימן לבניו. כנ"ל:

ויצב שם מזבח ויקרא לו כו'. דהנה איתא יעקב תקן תפלת ערבית וידוע תפלת ערבית רשות ואיתא קושיא ע"ז הלא יעקב הי' מובחר שבאבות וזוהר תירץ ע"ז וי"ל עוד דהנה אאע"ה פעל בתפלת שחרית כלל הפעולה להמשיך לנו חסד הגם שנפעלים בה הרבה מאד ענינים שונים טובות. וזה הוא בכלל. ויצחק אבינו ע"ה פעל גם בכלל להמשיך בתפלת מנחה הדין על שונאי ישראל לא על ישראל. וא"א ההיפך חסד עלינו ולא על שונאי ישראל. ויעקב פעל תרווייהו בתפלה אמת חסד עלינו ודין על שונאינו כי יעקב מובחר שבאבות. והוא ביושב אוהלים שניהם. וזה רשות. פי' רשות לשון שררה וממשלה. ולשון רש. עלינו טוב ורע לשונאינו. וזה ויצב שם מזבח כי פירשנו על במקום גילה שם תהא רעדה כי שם הוא מיותר. אך קאי על שונאי ישראל במקום הוא השי"ת וזה במקום גילה כשיש שמחה במקום ב"ה כשזה קם זה נופל. שם פי' בההיפך בהסט"א תהיה רעדה. וזה ויצב שם [פי' בהסט"א] מזבח הוא דין וזבוח. ויקרא לו אל הו' חסד. אלקי ישראל ע"י זה נתגלה אלקותו יתברך עלינו:

ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו. לכאורה אין לו פירוש מה השיבו על דבריו והלא לא שאל אותם טעם על מעשיהם כ"א שאמר שיש חשש סכנה ר"ל ומה השיבו ע"ז וכי מפני זה ראוי ח"ו ליהרג הוא והם. ופרשנו בעזרת אל ב"ה דהנה כתיב אמור לחכמה אחותי את כו' דהנה יראת ה' היא חכמה וזה אמור לחכמה הוא יראתך אחותי את כמו שמעון ולוי אחי דינה שמסרו עצמם עלי' ולא הניחו אותה לאחר שאינו שלה ומודע לבינה תקרא תודע להעולם את הבינה היא תשובה כמו ובלבבו יבין ושב. והנה שורש היראה הוא משם אדני הוא מלכות שמים שהוא אדון הכל ומלכותו בכל משלה וזה הכזונה יעשה פי' הבורא כ"ה את אחותינו היא היראה שלהם החכמה היא מלכותו ית' ודאי לא תהיה כזונה שסרה מבעלה ודאי לא תסור מלכותו ית' מלהלחם עבורם. וא"כ ודאי אין חשש. והוה תירץ טוב:

ויסעו ויהי חתת אלקים כו'. דהנה פרשנו על שאמרו רז"ל קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. והוא תמוה וכי קריעת ים סוף הי' קשה לפניו ית' הלא במאמר ברא העולם שהוא נס יותר יש מאין ולא ייעף ולא יגע כו' ועוד הל"ל כיציאת מצרים שודאי הי' קשה יותר כמו שצוה לספר תמיד ובימים הראשונים [של פסח] אומרים הלל גמור ולא בשביעי של פסח. וכמו שכתיב או הנסה אלקים כו' משמע שעיקר היה יציאת מצרים. ולולא שצוה ית' לשוב ולחזור ולחנות לפני פי החירות כו' ולחזק את לב פרעה לרדוף אחריהם לא הי' צריכים יותר (וזה גם כן הוא במזמור א' עם נותן לחם לכל בשר). והאמת נ"ל [מה] שנתן לי' ית'. דהנה איתא בזוהר קריעת ים סוף בעתיקא תלי' מהו זה. אך שכתיב מה תצעוק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו לשון הסיעו עצמם מן האחוה וכן ויסעם עם הברית. פירוש יסיחו דעתם מזה שלא יחשבו זה כ"א לסמוך על ה' ית' כפי מה שירצה הוא טוב. וזה בעתיקא כמו עתיק משדים. [ישעי' כח] וכמו ויעתק משם. ועי"ז הי' קריעת ים סוף וזה הוה כמו יש מאין. וזה קשה מזונותיו אם קשים מזונותיו של אדם צריך להתנהג כקריעת ים סוף שלא ירצה דוקא כן כ"א יחשיב כמו שירצה ית' הוא טוב וזה השלך על ה' יהבך וזה יש מאין כי אין מזל לישראל מאין בא לישראל מזל בני חיי ומזוני. וזה ויסעו ע"י זה ויהי חתת אלקים כי נתגלה עליהם הרצון עליון וע"י [זה] כל דינים מתכפיין: